

Anförande* av General Håkan Syrén vid Svenska ambassaden i Helsingfors den 26 september 2007

Sveriges försvarsmakt och nordiskt försvarssamarbete

Inledning

Jag vill börja med att tacka ambassaden för initiativet till dagens seminarium om utvecklingen av den svenska Försvarsmakten och om nordiskt försvarssamarbete.

Vi har en lång tradition av nära och förtroendefullt samarbete på alla nivåer mellan de svenska och finska försvarsmakterna.

Det finns många goda skäl till detta. De starka historiska banden och den geografiska närheten mellan våra länder har naturligtvis hela tiden spelat en avgörande roll.

Den långa kalla krigsperioden gav sina speciella förutsättningar, men en viktig grundplatta har hela tiden varit att vi på båda sidor haft starka egenintressen av en nära kontakt och dialog. Under lång fanns också stora likheter i våra försvarskoncept.

Under det senaste årtiondet har vi som militärt alliansfria EU-medlemmar haft starkt sammanfallande intressen i utvecklingen av EU:s säkerhets- och försvarspolitik. Samarbetet mellan våra länder och försvarsmakter har många gånger fungerat som en effektiv hävstång för att öka båda våra länders inflytande i EU, men också inom det viktiga partnerskapet med Nato. Vi har också många gånger funnit att vi kunnat hämta kraft från varandra i vår anpassning till den nya strategiska kartan.

Vi har haft ett väl utvecklat nordiskt samarbete sedan lång tid när det gäller förberedelser och deltagande i internationella fredsoperationer. Vi har samarbetat nära i en lång rad internationella insatser såväl på Balkan som på andra håll. Just nu handlar det mycket om Afghanistan, liksom om de gemensamma förberedelserna för den europeiska snabbinsatsstyrka, Nordic BattleGroup, som ska vara redo för insats om tre månader.

I Östersjön har Sverige och Finland under de senaste åren skapat ett gemensamt sjöövervakningssystem och vi är på väg att skapa motsvarande i luftrummet.

Motiven och möjligheterna för en fortsatt utveckling av försvarssamarbetet mellan alla länderna i det nordiska området är starka. Till det temat kommer jag strax att återvända.

* Anförandet illustrerades med ett antal bilder. I denna redigerade version har bildkommentarerna ersatts med löpande text.

Rubriken för mitt anförande anger två huvudteman: *Sveriges försvarsmakt* och *Nordiskt försvarssamarbete*.

Jag kommer att börja med en bakgrund om de överväganden och inflytelser som styr den genomgripande omvandling av den svenska Försvarsmakten som skett under det senaste decenniet.

Jag fortsätter med att kort beskriva det svenska insatsförsvaret såsom det ser ut idag dvs. struktur och innehåll just nu. Jag kommer då också att beskriva några huvudelement i det pågående reformarbetet.

Sist riktar jag sedan blickarna framåt mot de utmaningar som jag ser i den fortsatta utvecklingen. Det handlar då mycket om att lyfta blicken, att analysera vart utvecklingen tar oss och att idag dra slutsatser av detta. Det resonemanget leder direkt till diskussionen om ett ännu närmare samarbete mellan våra försvarsmakter och hur vi kan åstadkomma detta

1. Bakgrund

För att förstå omfattningen av den omvandling som den svenska Försvarsmakten genomgått är det nödvändigt att blicka bakåt.

När man blickar bakåt är det lätt att man skapar en större rationalitet och logik än som funnits under resans gång. Efterklokheten är den exaktaste av vetenskaper. Jag ska efter bästa förmåga försöka undvika både efterrationalisering och efterklokhet.

Transformeringen har varit en stegvis process där säkerhetspolitiska överväganden och militär analys blandats med ekonomisk nödvändighet och där det i efterhand är svårt att klart urskilja vad som har varit orsak och verkan.

Den helt avgörande faktorn är naturligtvis den genomgripande förändring av vår säkerhetspolitiska miljö, som inleddes med murens fall för snart 18 år sedan. En blick på den strategiska karta som mötte oss när vi i Sverige blickade ut över Europa är tänkvärd både för oss som var med och för den unga generation som nu läser om det i sina historieböcker.

Våra två länder låg då som en neutral buffert mellan de två militära blocken i Europa. Vi låg bokstavligen talat under missilbanorna. Geografiskt täckte vi halva gränsen mellan blocken i Europa. Vi låg nära de militära konfrontationsområdena både i Centraleuropa och i de nordliga farvattnen.

När vi nu blickar ut, är det mot en helt förändrad strategisk karta. Båda våra länder är sedan tretton år medlemmar i Europeiska Unionen och den europeiska dimensionen får generellt en allt större roll i all vår verksamhet. Östersjön är återigen ett hav som förenar strandstaterna på ömse sidor. De tre baltiska staterna har återfått sin självständighet och är liksom Polen medlemmar av både EU och Nato.

Det militära hot i Östersjöregionen som representerades av Sovjetunionen och Warszawapakten är borta. Utvecklingen i Ryssland inger visserligen idag farhågor som på inte sätt kan negligeras, men det är likväl problem som är av en helt annan karaktär än under Sovjettiden.

För svensk försvarsplanering är innebörden en total förändring av grundförutsättningarna. Under femtio år hade det svenska försvaret målmedvetet byggts upp för att kunna avvålla en potentiell angripare från öst, dvs. Sovjetunionen och Warszawapakten, från ett stort konventionellt angrepp över Östersjön och norra landgränsen.

Dock är det en sak som lätt glöms bort när vi idag talar om det invasionsförsvar vi hade, nämligen den övergripande strategiska ramen. Det är viktigt att hålla i minnet att det aldrig handlat om ett försvar som byggts upp för att isolerat kunna motstå ett angrepp från en kärnvapenbeväpnad stormakt. Vad vi syftade till var ett försvar som skulle kräva ett så omfattande angrepp, att det bara var tänkbart inom ramen för en storkonflikt mellan maktblocken i Europa. Denna så kallade marginaldoktrin byggde alltså på vi - även som militärt alliansfritt land - indirekt ingick i den samlade strategiska balansen.

Sverige byggde upp ett mångsidigt invasionsförsvar - så långt möjligt med stöd av en inhemsk försvarsindustri och med nationellt utformad materiel. Förberedelser för militär samverkan med andra länder skulle undvikas för att stärka den alliansfria politikens trovärdighet. ”Svensk profil” var ett uttalat mål.

Deltagande i internationella insatser var en sidouppgift som genomfördes med stöd av de resurser som fanns att tillgå, men som inte var dimensionerande för utvecklingen av Försvarsmakten.

Under de närmaste åren efter murens fall var vi - av naturliga skäl - försiktigt avvaktande. Vår försvarspolitik byggde på långsiktighet och på att växlingar i det internationella klimatet – uppåt och neråt – inte omedelbart skulle leda till större förändringar i vår politik. Det fanns alltså en osäkerhet om den fortsatta utvecklingen inte minst kopplat till Ryssland, de baltiska staterna och utvidgningen av EU och Nato. Att vänta och se var nödvändigt.

Femtio års invasionsförsvarsplanering hade också satt djupa spår som inte snabbt kunde ändras. Investeringarna i moderna och ännu under lång tid fullt effektiva materielsystem hade varit stora. Många av dem var för övrigt under produktion och leverans. Totalförsvarsmodellen, byggd på allmän värnplikt och mobilisering av en tiondel av landets befolkning, var djupt rotad.

När det nya mönstret i Europa och vårt närområde successivt konsoliderades var det ingen lätt uppgift vare sig för politiker eller för militärer att kasta gammalt tänkande över bord och rikta tankarna mot förändrade behov i en ny tid. Det tog ett antal år för oss att tillfullo ta till oss förändringens genomgripande konsekvenser.

De steg vi successivt tog under 1990-talet kan till stor del beskrivas som organisatoriska reduktioner, utan avgörande förändringar av uppgifter eller struktur. Det var reduktioner som var nödvändiga av ekonomiska skäl, men det var oförändrat invasionsförsvar mot ett möjligt framtida hot mot territoriet som var

huvudinriktningen. Någon ny inriktning var ännu inte aktuell. Det var den så kallade ”osthyveln” som användes rakt över hela organisationen.

”Mindre, men vassare” var ett av ledorden. Reduktionerna skedde motvilligt och både politiskt och militärt fanns starka krafter som bromsade den omstrukturering som egentligen skulle ha krävts för ett försvar i långsiktig balans med tilldelad ekonomi.

Jämsides med detta förändrades andra viktiga säkerhetspolitiska grundvärden i snabb takt. EU-medlemskapet aktualiserades 1991 och i januari 1995 var medlemskapet ett faktum.

Förutsättningarna för ett vidgat militärt samarbete med omvärlden förändrades. Bildandet av Partnerskap för Fred (Pfp) var viktigt. Det gav oss en formell ram för ett ökat samarbete med Nato. Utvecklingen på västra Balkan blev sedan katalysator för en omvärdering av de krav som de internationella uppgifterna ställer på utvecklingen av försvaret. Behovet av *interoperabilitet* – dvs. förmåga att samverka multinationellt - blev på några år ett styrande krav på förbandsutvecklingen i stora delar av Försvarsmakten.

De säkerhetspolitiska förändringarna ledde efterhand också till växande politiskt tryck på ekonomiska besparingar inom försvaret. Det avgörande grundskottet mot den gamla strukturen kom 1999 i ett läge då försvarsekonomi blev ytterst bekymmersam.

Den dåvarande svenske överbefälhavaren Wiktorin tog i det pressade läget initiativet till en genomgripande omläggning av försvarets inriktning. På kort tid och utan längre politisk diskussion formulerades en ny strategi med en uttalad långsiktig framtidsatsning.

Den idébild som formulerades var en framtidsinriktad, nätverksbaserad försvarsstruktur, som drog maximal fördel av den revolutionerande utvecklingen inom informations- och kommunikationsteknik. Det var en i grunden förändrad struktur, där de traditionella verkanssystemens plats reducerades för att ge plats för ökade satsningar på effektiva informations- och ledningssystem (Nätverksbaserat försvar - NBF). Fortfarande var det dock försvar mot ett framtida större direkt invasionshot som var grunden

Försvaret skulle byggas upp kring de mest moderna systemen. Sådana delar av invasionsförsvaret som ändå var på väg att falla för ålderstreck skulle avvecklas så snabbt som möjligt för att skapa det nödvändiga utrymmet för framtidsatsningar.

Behoven och kraven på internationell förmåga i det korta perspektivet lyftes fram med större tyngd än tidigare och gav en första fingervisning om fortsatt ominriktning.

Den direkta innebörden blev en snabb reduktion av freds- och krigsorganisation. Med detta följde en lika snabb reduktion av värnpliktsutbildningen. Synen på värnplikten hade ändrats så till vida att de krigsorganisatoriska behoven av utbildade soldater nu sågs som helt styrande för utbildningsvolymen.

Försvarsbeslutet år 2000 kan på många sätt beskrivas som resultatet av en kombination av tvingande politiska krav på ekonomiska besparingar och en alltför

optimistisk tidigare planering. Med facit i hand är det lätt att se att vi borde ha börjat ta konsekvenserna av det förändrade läget tidigare. Hade anpassningen till den nya verkligheten börjat några år tidigare hade förutsättningarna för en omstöpning i mer kontrollerade former varit väsentligt större.

Det fanns vissa svagheter i beslutet som visade sig när statsmakterna tre år senare på nytt skulle ta ställning till försvarets långsiktiga utveckling:

- Det byggde på föreställningen att de medel som frigjordes genom snabbavveckling skulle få behållas.
- Det formulerade inget tydligt nytt mål för den långsiktiga utvecklingen utöver en kraftigt krympt krigsorganisation och nätverksvisionen.
- Det fokuserade på reduktioner av krigsorganisation och soldatutbildning medan andra delar av förbandsproduktionssystemet lämnades intakta.

Därmed är vi framme vid försvarsbeslutet 2004

2. Från invasionsförsvar till insatsförsvar

Sedan år 2000 hade det hänt mycket.

Terroristattacken mot USA den 11 september 2001 blev för Sverige, liksom för övriga Europa, en ny bekräftelse på att vi stod inför en helt annan och bredare hotbild än tidigare. Utvidgningen av EU och Nato var ett faktum.

I stor politisk enighet bekräftades bedömningen att de framtida säkerhetspolitiska hot och utmaningar som nu kunde identifieras i allt väsentligt var gemensamma hot. Det var hot som måste mötas genom stärkt internationellt samarbete och gemensamt agerande. Det var också hot som på det nationella planet ställde nya krav på samverkan mellan myndigheter.

Försvarsbeslutet som fattades av riksdagen 2004 innebar att den genomgripande omläggning av försvarspolitikens inriktning som påbörjats fyra år tidigare bekräftades, men den innebar också att målen uttrycktes på ett tydligare sätt.

Det stora, territoriellt baserade invasionsförsvarskonceptet hade övergivits redan vid förra försvarsbeslutet. Nu klargjordes att **målet var ett insatsförsvar** med hög förmåga **här och nu**. Jämsides med denna skulle vi i Sverige ha en fortsatt satsning på att upprätthålla en **mångsidig** grundförmåga för att ha handlingsfrihet att möta nya krav i olika tidsperspektiv.

Uppgiften att ha förmåga här och nu styrdes inte minst av en ökad ambition att kunna medverka i internationella fredsfrämjande operationer. Omvärldsutvecklingen sedan det föregående försvarsbeslutet har varit en starkt påverkande faktor. EU:s i november 2003 antagna säkerhetsstrategi, liksom europeisk enighet om behovet av större förmåga att snabbt kunna bidra till internationell krishantering verkade i samma riktning. Beslutet att skapa de europeiska stridsgrupperna, EU Battle Groups, togs våren 2004.

De internationella insatserna var ett huvudmotiv för satsningen på här och nu, men bakom den samlade inriktningen fanns också ett grundkrav att insatsförsvaret skulle kunna användas **både** internationellt **och** nationellt.

Uppgiften att kunna försvara Sverige fanns givetvis kvar, men innebar i den nya situationen väsentligt lägre krav på omedelbar förmåga än tidigare. Det långsiktiga målet att ha handlingsfrihet att kunna möta nya hot och utmaningar blev dimensionerande för behovet av fortsatt mångsidig förmåga. Till detta har lagts generella interoperabilitetskrav för att säkerställa användbarhet i multinationella insatser.

Målet är att skapa en struktur där de internationella och nationella kraven så långt som det är möjligt går hand i hand. Kraven på användbarhet bidrar till att upprätthålla ett starkt operativt tryck på all förbandsutveckling. Det skall alltså inte gå att slå sig till ro utifrån en känsla av att de som ställs krav på förmåga ligger långt bortom horisonten.

Satsningen på multinationell interoperabilitet bidrar till att utveckla och vidmakthålla förmåga att verka tillsammans med andra länder. Det är något som i ökande grad är en grundförutsättning för att kunna hantera **alla** former av framtida hot.

De ekonomiska förutsättningarna som gavs 2004 innebar en tioprocentig ramminskning och en fortsatt organisationsminskning ned till en grundstruktur som balanserar nära den gräns som kan betecknas som underkritisk.

Beslutet satte samtidigt också fingret på en av de stora svagheterna i den hittillsvarande reformeringen!

Ekonomiska reduktionskrav hade dittills konsekvent mötts med nerdragningar i krigsorganisation och till viss del i värnpliktsutbildning, men i alltför liten grad av förändringar i den övriga ”fabriken”. I varje steg hade vi tvingats lösa den ekonomiska ekvationen på det kortsiktigt enda möjliga sättet, att minska vår output medan långsiktigt motiverade och nödvändiga anpassningar undvikits eller skjutits på framtiden.

Vi levde kvar med personalförsörjningssystem och soldatutbildningssystem, vilka utformats för att tillgodose det mobiliserbara invasionsförsvarets och som allt eftersom behoven nu förändrats blivit allt mindre effektiva.

Inom materielförsörjningen levde vi kvar med ett system som byggts upp för långsiktig och planmässig kostnadseffektivitet, men som hade stora problem att hantera insatsorganisationens omedelbara behov.

Vi levde kort sagt fortfarande kvar med många koncept och tankesätt från det kalla krigets invasionsförsvär.

2004 hade vi nått en ny brytpunkt. Kvar fanns en kärna av kvalificerade förmågor som nu nått en kritisk nivå som uteslöt möjligheter till fortsatt reduktion. Det var absolut nödvändigt att omedelbart ta itu med hela den inre reformering som alltför länge skjutits upp.

Det breda inre reformarbetet har präglat verksamheten sedan dess. Målet är att skapa ett insatsförsvaret med en långsiktigt hållbar insatsorganisation och en därtill anpassad förbandsproduktion.

Låt mig nu börja med det enkla, nämligen att beskriva den insatsorganisation som beslutades 2004 och som nu har etablerats.

Totalt omfattar Försvarmaktens insatsorganisation drygt 60 000 män och kvinnor.

Den strategiska och operativa högkvarterfunktionen har samlats i en nationell ledningsfunktion i vilken även de tre taktiska kommandona ingår. Denna insatsledning har idag ansvaret för både nationella och internationella insatser.

Markstridskrafterna omfattar ett trettiotal bataljonsenheter av olika typer samt ett mycket kvalificerat hemvärn med 30 000 man organiserade i 60 hemvärnsbataljoner.

De marina stridskrafterna innefattar sju robotkorvetter och fyra ubåtar, alla med hög modernitet. De innefattar också ett antal minröjningsfartyg och en amfibiebataljon.

Flygvapnet är nu helt utrustat med JAS 39 Gripen. De sista planen slutlevereras under 2008 och flygstridskrafterna omfattar då totalt omkring 150 flygplan. Ungefär hälften är av dessa har full internationell interoperabilitet. Inriktningen är uppgradera ytterligare ett trettiotal plan till full Nato-standard och att på längre sikt behålla cirka 100 plan.

Kraven på beredskap för insatsorganisationen sätts av regeringen med hänsyn till aktuella behov. Beredskapskraven är olika för olika delar av insatsorganisationen. Det bör noteras att regeringens krav är minimikrav, vilka anger inom vilken tid som respektive enhet skall kunna lösa **alla** sina uppgifter. I lägen då regeringen skulle finna anledning att omedelbart vilja stärka beredskapen kan styrketillväxten givetvis ske långt snabbare än de angivna beredskapskraven. Vid nationell mobilisering är hela insatsorganisationen direkt gripbar, även om alla förband inte omedelbart kan utveckla sin fulla kapacitet.

Den materiella standarden på våra insatsförband är idag genomgående mycket hög. Markstridskrafterna är exempelvis utrustade med Leopard II stridsvagnen, stridsfordon 90 och artillerilokaliseringssystemet Arthur. I marinen är ett nytt korvettsystem, Visby-klassen, under införande. På ubåtssidan finns två ubåtar av Västergötlandklass och två av Gotlandklass. Flygvapnet utnyttjar som redan nämnts fjärde generationens stridsflygplan Gripen och har också det luftburna radarspaningssystemet Erieye.

Den internationella insatsförmågan är en del av den samlade insatsförmågan och bygger på de förband som har de högsta beredskapskraven. Vårt mål är att skapa en insatsstruktur med största möjliga flexibilitet mellan nationella och internationella insatser. De förband som vi anmält till de internationella förbandsregistren representerar idag nästa alla typer av förband i insatsförsvaret.

På marksidan återfinns bland annat skytte-, artilleri-, luftvärn-, jägar-, EOD-, special- och ingenjörförband, på marinsidan korvetter, ubåtar, minröjnings- och

amfibieförband. På flygsidan ingår JAS-förband, transportflyg och signalspaningsförmåga.

Flertalet av dessa förmågor används eller har använts i internationella insatser under de senaste åren. Det samlade svenska militära engagemanget just nu ligger strax under 1000 personer.

Alltför ofta uttrycks ambitionsnivån i antal personer. Det speglar att våra bidrag under lång tid nästan uteslutande utgjordes av arméförband. Idag är det däremot mer meningsfullt att relatera nivådiskussionen till olika typer av förmågor. Ett marint förband med enstaka fartyg eller ett flygförband med några enstaka flygplan representerar i personella termer små insatser, men kan vad avser förmåga väga tungt. Det svenska målet, senast uttalat av regeringen i dess nyligen presenterade budgetproposition, är att på några års sikt fördubbla förmågan att bidra till internationella insatser.

Som jag redan framhållit är anpassningen av insatsorganisationen bara en del av den pågående reformeringen, och den kortsiktigt enklaste delen.

Jämsides med anpassningen av insatsorganisationen inleddes arbetet på de andra mer långsiktiga fronterna. Det hade två olika delar.

Den ena delen handlade om att reformera eller transformera det samlade förbandsproduktionssystemet - personalförsörjning, soldatförsörjning och materielförsörjning.

Den andra delen handlade om vad vi skulle kunna kalla de mjuka värdena - att skapa förståelse för de djupgående förändringar av tankesätt och värderingar som är nödvändiga för att lyckas med försvarstransformeringen. Vi går från ett försvar präglat av en väl definierad och sedan lång tid förankrad uppgift, från ett system präglat av fixa hierarkier och slutenhet. Vi går mot i mångt och mycket okända framtida uppgifter i en struktur präglad av flexibilitet och öppenhet. Vi går från ett system präglat av plikt och tvång mot ett system byggt på frivillighet och motivation. Jag brukar med bildspråk säga att vi går från en "bunker" till ett "växthus".

Vi kunde för ett par år sedan i en stor kartläggning konstatera att förståelsen och acceptansen för ominriktningen inom Försvarsmakten var svag. Den insikten ledde till att vi satte igång ett förankringsarbete på bred front. Vi genomförde en stor kampanj riktad till all personal, fast anställda likaväl som värnpliktiga soldater. Det blev sammanlagt 46 möten runt omkring i landet vid vilka jag och mina medarbetare beskrev bakgrunden till den nya inriktningen, vart vi är på väg och vilka förväntningar som finns på Försvarsmaktens personal. Ett budskap stod i centrum – den nya Försvarsmakten ska präglas av Öppenhet, Resultat och Ansvar sammanfattat i förkortningen ÖRA. Det var ett budskap som vuxit fram som ett led i en stor värdegrundsundersökning som genomförts i nära samverkan mellan Försvarsmakten och arbetstagarorganisationerna.

Värdegrundsarbetet fortsätter. Vi har en bra bit kvar, men målet är tydligt: Vi ska skapa ett insatsförsvar som är förankrat i dagens öppna demokratiska samhälls värderingar. Vi ska skapa ett insatsförsvar där all personal står bakom de mål som

statsmakterna formulerat och alltså är engagerade i och för Försvarsmaktens roll både i Sverige och ute i världen.

Låt mig nu något beröra de förändringar som genomförts eller håller på att genomföras vad gäller soldatutbildning och personalförsörjning.

Värnpliktsystemet har som jag redan berört successivt förändrats. Idag utbildas ungefär 15 procent av varje manlig ålderskull. Vi har fortfarande en allmän mönstring för den manliga årskullen medan mönstring och utbildning för kvinnor är frivillig.

På manlig sida bygger uttagningen fortfarande på pliktlagstiftning. Jämsides med att de internationella uppgifterna getts ökad vikt har det blivit allt viktigare att de soldater som utbildas också är villiga att under en period ingå i ett insatsförband med beredskap att sättas in internationellt eller nationellt. Eftersom internationellt deltagande, liksom fredstida nationella insatser, bygger på frivillighet har pliktelementet i realiteten efterhand alltmer förskjutits mot frivillighet. Det är också bakgrunden till att man från politiskt håll nu beslutat om en utredning om pliktlagstiftningens framtida utformning.

Att det blir allt viktigare att en hög andel av de utbildade vill delta i internationella insatser är en självklarhet när antalet soldater som utbildas minskat till dagens nivå.

För att möta de nya förutsättningarna och växande behov av soldater i internationell tjänst har vi de senaste åren utvecklat ett helt nytt utbildningssystem.

De som väljer att direkt gå vidare mot tjänstgöring i ett insatsförband anställs efter avslutad grundutbildning (två terminer) på tidsbegränsade kontrakt. Kontraktstiden omfattar normalt ett par år och inleds med en tredjetermins påbyggnadsutbildning. Den sammanlagda utbildningstiden för de kontraktsanställda soldaterna blir därmed 15 månader. De fortsätter efter utbildningen med insatsberedskap och insats.

Möjligheter finns också att genomföra den kompletterande utbildningen vid en senare tidpunkt. Vi kommer aldrig att kunna åstadkomma ett system där alla fortsätter som kontraktsanställda, men vi kan komma mycket långt med det reformerade systemet. Villigheten till framtida tjänstgöring i insatsförband är idag ett viktigt kriterium vid soldatuttagningen. Därigenom räknar vi med att väsentligt kunna öka andelen av de utbildade som senare tjänstgör internationellt.

I dagens insatsorganisation finns dock plats även för ett betydande antal soldater med rent nationella uppgifter. Det gäller främst hemvärnet som nu utgör nationella insatsstyrkor med hög beredskap.

Vårt mål för närvarande är att i genomsnitt 30 procent av de utbildade soldaterna ska välja att fortsätta som kontraktsanställda soldater. Det är ett mål som när det formulerades för ett par år sedan av många betraktades som orealistiskt, men som vi nu med god marginal har passerat i många enheter. Grundat på de goda erfarenheter vi har av en blandad sammansättning i våra internationella insatser eftersträvar vi även framöver en blandning av äldre och nyutbildade soldater. Vårt mål är för närvarande att cirka 20 procent av varje utlandsstyrka ska bestå av personal med

tidigare erfarenhet från utlandsmissioner. Med utgångspunkt från dessa förutsättningar är en årlig värnpliktsutbildning på 8000 soldater tillräcklig för att med viss marginal möjliggöra en kontinuerlig insats med i runt tal 1500 soldater som roteras var sjätte månad.

Vi är dock mycket medvetna om att Försvarsmakten generellt sett står inför mycket stora utmaningar framöver i rekryteringen av kvalificerade och motiverade ungdomar. Det gäller för övrigt i lika hög grad rekryteringen av officerare och annan fast anställd personal. Vi står inför en snabbt hårdnande konkurrens på arbetsmarknaden när de stora årskullarna i efterkrigsgenerationen nu lämnar arbetsmarknaden.

Det innebär alltså att vi inte kan slå oss till ro! Vi kommer att behöva fortsätta att anpassa soldatutbildningen och övrig personalförsörjning till verklighetens krav.

En reformering av befälsförsörjningen är en av de allra största och viktigaste framtidsfrågorna för försvaret. Det grundproblem vi står inför framgår tydligt när man analyserar officerskårens ålderstruktur. Försvarsmakten har för många äldre officerare och för få i de yngre åldersskikt, vilka vi har högst behov av i insatsförbanden. Det finns ingen enkel eller snabb lösning. För att möta insatsförsvarets behov krävs ett i grunden reformerat system. Vi vet nu rätt väl hur det system vi behöver ska se ut. Vi behöver en ny befälsstruktur där insatsförsvarets kompetenskravsprofil är styrande, vi behöver nya anställningsformer och nya former för planerad växling till civil karriär.

Det nya system som nu växer fram utgår från en helhetssyn på hela befälssystemet. Den innefattar rekrytering, utbildning i olika steg, olika befälskategorier, möjligheter till samspel med civila arbetsmarknaden, karriärväxling samt hela bredden av avtals- och incitamentsfrågor osv. Det är vårt mål att huvuddragen av detta nya system skall vara klart under 2008.

Det är omöjligt att tala om reformeringen utan att också direkt beröra det som just nu på kort sikt är Försvarsmaktens högst prioriterade uppgift, nämligen att sätta upp den stridsgrupp som från och med den 1 januari 2008 och under sex månader ska kunna ställas till EU:s förfogande med en insatsberedskap på 10 dagar.

Den nordiska snabbinsatsstyrka, Nordic BattleGroup, för vilken Sverige tagit på sig det sammanhållande ansvaret, representerar en mycket stor utmaning och bidrar på ett mycket påtagligt sätt till att driva på hela den inre reformeringsprocess jag just talat om.

Insikten om innebörden av åtagandets innebörd har vuxit fram efter hand. Det handlar förvisso inte bara om en förstärkt bataljon utan genom kravet på att kunna fungera självständigt på stora avstånd från yttre stöd och underhåll och direkt under EU:s politiska ledning så är stridsgruppen mer att likna vid en försvarsmakt i miniatyr. NBG kan alltså ses som en miniatyr av insatsförsvaret, som i sig innehåller praktiskt taget alla typer av förmågor.

Genom NBG har reformeringsbehoven blivit omedelbara. Det politiska åtagandet, att ta ansvar för att ha en insatsberedd stridsgrupp vid en given tidpunkt i närtid, gör att vi nu måste finna lösningar på soldatutbildning, anställningsformer,

materielproduktion, ledningsformer och mycket annat. Det är svårt att tänka sig någon process som i fredstid på ett lika effektivt sätt skulle kunna ge motsvarande resultat.

Låt mig här också peka på att den nordiska stridsgruppen också är en viktig katalysator för att driva på det nordiska samarbetet, militärt likaväl som politiskt.

Ytterligare en viktig - och inte alltid uppmärksammas - dimension är att NBG genom sammansättningen av deltagarkretsen kan bli en katalysator även för att utveckla det praktiska samarbetet mellan EU och Nato. I NBG finns ju såväl ett land som är medlem i båda organisationerna (Estland), tre länder som är medlemmar i EU men inte Nato och ett land som bara är medlem av Nato (Norge).

3. Framtida utmaningar. Flernationellt försvar – en nödvändighet?

När vi analyserar vårt försvars fortsatta utmaningar kan tidigare erfarenheter bidra till en realistisk bild av faktiska alternativ och handlingsmöjligheter.

Under det kalla krigets tjugofem första år – fram till ungefär 1970 – växte försvarsanslaget stadigt i reala termer. Vi hade en anslagsutveckling som i huvudsak höll jämna steg med den tekniska utvecklingens fördyring och vi hade alltså möjlighet att fortlöpande både förnya försvarets innehåll och någorlunda hålla uppe numerär.

Från ungefär 1970 fram till ungefär år 2000 låg försvarsanslaget på en ungefär konstant nivå. Därefter sedan år 2000 har anslaget reducerats med ungefär 20 procent mätt i konstant penningvärde.

Vi har alltså en lång erfarenhet av vad konstant försvarsanslag innebär för möjligheterna till kvalitativ och kvantitativ förnyelse. Vår erfarenhet är att det skulle ha krävs någonting mellan tre och fyra procents real årlig tillväxt av anslaget för att hålla jämna steg med teknisk fördyring. Konstant anslag innebär alltså att vi fortlöpande behöver reducera numerären med ett antal procent per år om vi skall ha möjlighet att hålla jämna steg med kvalitativ utveckling. Tre och en halv procents årlig urholkning kan översättas till en antalsmässig halvering på precis tjugo år. Sett i det perspektivet är den svenska Försvarsmaktens organisatoriska utveckling alltså knappast förvånande. Den tjugoprocentiga reduktionen sedan år 2000 har som jag redan beskrivit nödvändiggjort en än snabbare organisatorisk reduktion.

På många sätt kan man säga att Sverige, liksom för övrigt de flesta mindre stater i Europa, kommit till vägs ände i ambitionen att med en i huvudsak nationell bas, upprätthålla en modern mångsidigt sammansatt försvarsmakt.

Vi har nått så låga kvantitativa nivåer att ytterligare reduceringar inte är möjliga utan att avveckla hela funktioner eller förmågor. Den nationella svenska Försvarsmakten har helt enkelt kommit nära den punkt som kan kallas en minsta möjliga nivå för att kunna behålla hittillsvarande operativa bredd på en kvalificerad nivå.

Samtidigt vet vi att utvecklingen med successivt allt dyrare förbandsgenerationer, som vi känner sedan länge, inte gör halt bara för att antalet enheter nått underkritiska gränser.

Den utvecklingen måste alltså mötas på olika nya sätt. Den pågående försvarsreformen har som ett viktigt mål att öka effekten av de pengar vi lägger på försvaret. Det handlar då mycket om att anpassa produktionsapparaten till insatsförsvarets behov. Den anpassningen räcker en bit på väg, men knappast längre än till att under ett begränsat antal år konsolidera den nu etablerade insatsorganisationen.

Redan i ett något längre tidsperspektiv – inom tio år - är det uppenbart att vi står inför behov av strukturförändringar, som kommer att handla om att ta bort hela funktioner och förmågor.

Om vi inte hittar nya lösningar!

Det är alltså nödvändigt att nu rikta blicken mot framtida möjligheter.

De möjligheterna behöver i stor utsträckning sökas i ökat flernationellt samarbete och rollspecialisering. Vårt utrymme för rent nationell försvarsutveckling minskar snabbt.

Samarbeten - bilateralt och multilateralt - är naturligtvis inget nytt.

Vad som däremot är nytt är:

dels att flertalet mindre och medelstora europeiska länder nu befinner sig i ett läge där ett breddat och fördjupat samarbete framstår som en absolut nödvändighet om man ska kunna behålla egen mångsidig och modern förmåga, dels att de säkerhetspolitiska hinder som tidigare begränsade samsarbetsmöjligheterna nu i stor utsträckning är borta.

Vi har i Sverige under lång tid ökat vårt samarbete med länder både i den nordiska kretsen och utanför. I Helsingfors behöver jag knappast nämna att samarbetet mellan Sverige och Finland redan kommit mycket långt.

Vad som emellertid kommit att verka som en ny och effektiv katalysator under det senaste året är de diskussioner vi haft mellan de svenska och norska försvarsmakterna. Förklaringarna till att det är just diskussionerna med Norge som blivit pådrivande är flera.

En **första** alldeles avgörande förklaring är att det förändrade säkerhetspolitiska läget öppnat för breda samarbeten mellan våra länder - oberoende av allianstillhörighet - som tidigare inte var tänkbara.

En **annan** är att våra försvarsutvecklingar går i påtagligt parallella spår med en likartad transformering av invasionsförsvaret till nationellt och internationellt användbara insatsförsvaret.

En **tredje** är att vi befinner oss i ungefär samma fas i vår långsiktiga studie- och utvecklingsverksamhet, och att det därför varit lätt och naturligt att jämföra våra analyser och resonemang.

Vi har genomfört en bred studie tillsammans. Temat har varit möjligheter till ”ömsesidigt förstärkande försvarslösningar”.

Syftet har varit att identifiera möjligheter att stärka den operativa förmågan i båda våra länder genom ökat löpande produktionssamarbete. Ett grundläggande ingångsvärde har givetvis varit att vi på båda sidor ska behålla suverän nationell kontroll över utnyttjandet av våra respektive förmågor, men i övrigt har analysen varit helt förutsättningslös.

Vi har analyserat ett mycket stort antal möjliga samarbetsområden utgående från våra länders utvecklingsplaner i ett tjugoorigt perspektiv. Möjligheterna till ömsesidigt förstärkande samarbete är stora redan i tidsperspektivet fram till 2012 och växer sedan framåt i tiden.

Vi har konstaterat att det finns en stor samarbetspotential. Hur stor effekt vi totalt kan uppnå bestäms av omfånget och hur snabbt samarbetet kan etableras. Potentiellt kan ett starkt samarbete ge möjligheter till effektivisering av vår styrkeproduktion, som om vi skulle göra det var och en för sig skulle kräva tillskott som räknas i miljarder.

Den gemensamma studien har nyligen redovisats för våra respektive regeringar. Den är inte hemlig. Företrädare för den finska försvarsmakten har för övrigt som observatörer löpande tagit del av studiens resultat. Det arbete som genomförts lägger nu utan tvekan också en bra grund för fortsatt analys av de möjligheter som finns i en bredare krets.

Totalt redovisas 18 olika exempel på samarbetsområden. De berör praktiskt taget hela bredden av verksamheter inom utbildning, övning, logistik, materieförsörjning och forskning. Utrymmet medger inte att jag här går in på alla områden utan jag nöjer mig med att peka på några för att illustrera bredd, djup och förutsättningslöshet i det arbete som genomförts.

Jag vill understryka att perspektivet inte varit att möjliggöra ekonomiska besparingar, utan att vi helat tiden fokuserat oss mot möjligheterna att öka effektiviteten och att tillsammans säkerställa att vi ligger över kritiska omslagpunkter för att upprätthålla olika förmågor och funktioner.

Vi har t.ex. identifierat stora möjligheter inom högre officersutbildning och specialistutbildning, där vi har studerat hur en gemensam utbildning med vissa delar i Sverige och andra i Norge skulle kunna utformas.

Likaså finns det möjligheter till en effektivare gemensamt övningsverksamhet inom många områden, liksom till samordning av användningen av våra skjutfält.

Vi har många gemensamma materielsystem, där det finns möjligheter att utveckla gemensamt underhåll.

Transportflygområdet är ett annat område där vi kan få ett effektivare utnyttjande tillsammans. Tyvärr har vi dock idag olika alltför olika flygplanssystem för att få maximal effekt.

Vad gäller gemensam anskaffning av framtida system utgör ubåtsområdet ett intressant område med påtagliga möjligheter till ökad effektivitet.

Det enda området som uttryckligen inte tagits med är stridsflygområdet. Eftersom det pågår en stor särskild norsk studie inför det nära förestående valet av flygsystem och eftersom det svenska JAS Gripen är ett av alternativen har just det området varit olämpligt för en gemensam studie. Samtidigt är det tydligt att just flygområdet oberoende av val av flygsystem innehåller en stor potential för just ömsesidigt förstärkande samarbeten.

Ett par mer generella slutsatser kan lyftas fram:

- Tidig harmonisering av materielsystem och förband är viktigt för att senare kunna utnyttja hela samarbetspotentialen inom andra områden.
- Harmonisering av våra planeringsprocesser spelar en central roll för att främja och stödja ett ökat samarbete.

Vi har också studerat möjligheter att utveckla samarbetet på det operativa planet. Det finns möjligheter inom fredstida övervakning av luftrum och sjöterritorium. Här har vi redan erfarenheter från samarbetet med Finland att bygga vidare på.

Min förhoppning är att vi nu under det närmaste året ska kunna bygga vidare på den grund som lagts i den norsk-svenska studien.

När jag säger gå vidare, så menar jag både att gå vidare och praktiskt genomföra de möjligheter vi nu identifierat, och att efterhand utvidga samarbetet i en bredare nordisk krets. Finland är naturligtvis utifrån en lång rad skäl det land som ligger närmast till hands, även om vi ska komma ihåg att vi redan kommit en bra bit på väg efter decennier av samarbete inom olika områden.

I vår strävan att vidga samarbetet gäller det naturligtvis att hela tiden hålla resultatmålet i sikte. Det bästa får inte bli det godas fiende. Det gäller att så snart som det är möjligt börja implementera de samarbetsmöjligheter som identifierats. Vad som inleds bilateralt kan sedan efterhand utvidgas till fler länder.

Jag vill inte här ge mig in i allt för mycket av resonemang om områden som skulle kunna bli aktuella i ett svensk-finskt perspektiv. Det finns som jag pekat på likheter och olikheter i vår strukturutveckling.

Flyg- och marin utveckling bör generellt innehålla stora möjligheter till ytterligare breddning och fördjupning. Från finsk sida har t ex redan väckts idén om samarbete inom grundläggande flygutbildning.

På markförbandssidan går vi just nu åt olika håll, men det hindrar inte att det bör finnas möjligheter även här. Olikheter utesluter inte samarbetsmöjligheter, utan kan, inte minst i de internationella uppgifterna, innebära att vi kompletterar varandra.

Därtill kommer att vi naturligtvis när vi blickar framåt bör ta sikte på de gemensamma utmaningar vi har på sikt.

I de internationella insatserna konstaterar vi nästan varje dag nya möjligheter att på olika sätt tillsammans öka effekten av våra insatser.

Vi har mycket att vinna även om vi naturligtvis måste inse att den nordiska ramen inte är tillräcklig. Vi förblir även när vi lägger ihop våra resurser små och måste stödja oss även på samarbeten utanför den nordiska kretsen.

Avslutning

Utan att försöka mig på någon ytterligare summering vill jag avsluta med några övergripande kommentarer:

- Det finns utan tvekan just nu ett starkt politiskt intresse av att stärka det säkerhetspolitiska och försvarspolitiska samarbetet på många håll i Norden.
- Den möjlighetsstudie vi gjort tillsammans med Norge har visat att det finns påtagliga möjligheter att utveckla nya ömsesidigt förstärkande samarbeten mellan försvarsmakterna i våra länder.
- Utifrån den breda bild av möjligheter vi nu byggt upp går vi nu vidare tillsammans med Finland och inventerar de möjligheter som finns att ytterligare fördjupa och bredda det redan omfattande samarbetet mellan våra försvarsmakter.

I vårt fortsatta arbete med att utveckla samarbetet i den nordiska kretsen är det självklart viktigt att hålla i minnet att ett ökat nordiskt samarbete aldrig kan utgöra ett alternativ till samarbetet inom EU eller till det transatlantiska samarbetet. Det kan däremot bli ett allt viktigare komplement till båda.

Vi är små länder, men tillsammans kan vi på ett effektivare sätt tillvarata våra gemensamma intressen – ömsesidigt förstärkande – inom den bredare ramen.

Att utnyttja de möjligheterna är viktigt inte minst med hänsyn till den nya strategiska dynamik som utvecklas i det nordeuropeiska området.

Jag tackar för uppmärksamheten och ser fram emot era frågor och kommentarer, liksom naturligtvis på en fortsatt dialog kring dessa viktiga frågor!